RECENZIA CĂRȚII *PRENDRE LA CLEF DES CHAMPS*
Scenarii pentru viitorul arhitecturii și agriculturii

PRENDRE LA CLEF DES CHAMPS BOOK REVIEW
Scenarios for the future of architecture and agriculture

Andrei-Alexandru CORBET-NITS

andreicorbet@gmail.com

Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade", Târgu Mureș, RO
University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology „George Emil Palade", Târgu Mureș, RO

Rezumat

Volumul *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture* de Sébastien Marot reprezintă versiunea completată și îmbogățită, în limba franceză, a volumului *Taking the Country's Side: Agriculture and Architecture* publicat în 2019 în cadrul expoziției eponime, parte a Trienalei de Arhitectură de la Lisabona. În această lucrare converg concepte, ipoteze și referințe dinspre numeroasele arii tematice abordate de autor în cercetările sale precedente (arhitectură, urbanism, peisaj, agricultură, ecologie, istorie, filosofie). Volumul oferă cititorului o sinteză a relației dintre agricultură, arhitectură, urbanism și mediu din neolitic până în prezent, formulează o critică a direcției actuale în care evoluează acestea și prezintă alternativele sustenabile din punct de vedere ecologic la modul dominant de dezvoltare actual. Viziunile contrastante, complementare sau antitetice abordate de autor sunt sintetizate în patru scenarii de viitor reprezentative.

Abstract

The volume *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture* by Sébastien Marot is the expanded and enriched French version of the volume *Taking the Country's Side: Agriculture and Architecture* published in 2019 in the context of the eponymous exhibition, part of the Lisbon Architecture Triennale. This work brings together concepts, hypotheses, and references from the many thematic areas addressed by the author in his previous research (architecture, urban planning, landscape, agriculture, ecology, history, philosophy). The book offers the reader a synthesis of the interaction between agriculture, architecture, urbanism, and the environment from the Neolithic period to the present day, formulates a critique of the current direction in which these are evolving, and presents ecologically sustainable alternatives to the dominant mode of development. The contrasting, complementary, or antithetical visions addressed by the author are summarized in four representative scenarios for the future.

10.54508/Argument.18.15

Interesul volumului constă în conștientizarea tendințelor și a curentelor de gândire din prezent în legătură cu viitorul orașelor, al agriculturii și al stilurilor de viață într-un context de instabilitate ecologică și economică accentuată și de incertitudine cu privire la supraviețuirea societății capitaliste actuale în fața unor crize majore din viitor. Autorul promovează permacultura ca bază pentru o nouă teorie a proiectului de arhitectură și urbanism și susține un model de societate autonomă energetic și alimentar, dominant rurală și gestionată la scară bioregională.

Cuvinte-cheie: agricultură, permacultură, *high-tech* vs *low-tech*, expansiune metropolitană, exod urban, gestionarea resurselor

The interest of this volume lies in raising awareness of current trends and schools of thought regarding the future of cities, agriculture, and lifestyles in a context of heightened ecological and economic instability and uncertainty about the survival of today's capitalist society in the face of major crises in the future. The author promotes permaculture as the basis for a new theory of architectural and urban design and advocates a model of an energy- and food-autonomous society that is predominantly rural and managed on a bioregional scale.

Keywords: agriculture, permaculture, high-tech vs low-tech, metropolitan expansion, urban exodus, resource management

Context

Volumul *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture*, scris de Sébastien Marot, reprezintă versiunea completată și îmbogățită, în limba franceză, a volumului *Taking the Country's Side: Agriculture and Architecture* (2019), publicat în cadrul expoziției eponime, parte a Trienalei de Arhitectură de la Lisabona. Lucrarea și expoziția din 2019 au beneficiat de contribuțiile lui Matthieu Calame și de cele ale unei echipe de cercetare franco-elvețiene din care au făcut parte Raphaël Bach și Paul de Greslan, iar ilustrațiile originale au fost produse de Martin Étienne și Gaëtan Amossé.

Conceptele, ipotezele și referințele mobilizate în această publicație converg dinspre numeroasele arii tematice abordate de Sébastien Marot în cercetările sale precedente (arhitectură, urbanism, peisaj, agricultură, ecologie, istorie, filosofie) pentru a structura o lucrare densă ce sintetizează preocupările teoretice ale autorului din ultimele două decenii și jumătate. Este important de menționat și că o parte considerabilă a conținutului volumului face, de mai bine de zece ani, obiectul cursului *Histoire de*

Background

The volume *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture*, written by Sébastien Marot, is the expanded and enriched French version of the volume *Taking the Country's Side: Agriculture and Architecture* (2019), published in the framework of the eponymous exhibition, part of the Lisbon Architecture Triennale. The 2019 study and exhibition benefited from contributions by Matthieu Calame and a French-Swiss research team including Raphaël Bach and Paul de Greslan, with original illustrations by Martin Étienne and Gaëtan Amossé.

The concepts, hypotheses, and references mobilized in this publication converge from the numerous thematic areas addressed by Sébastien Marot in his previous research (architecture, urban planning, landscape, agriculture, ecology, history, philosophy) to structure a dense text that synthesizes the author's theoretical concerns over the last two and a half decades. It is also important to note that a significant portion of the book's content has been, for more than a decade, part of the *Histoire de l'environnement*

l'environnement („Istoria Mediului") pe care Sébastien Marot îl predă studenților arhitecți de la École Nationale Supérieure d'Architecture Paris-Est (ENSA Paris-Est) și École Polytechnique Fédérale de Lausanne (EPFL).

Lucrarea *Prendre la clef des champs* a primit, până în prezent, aprecieri pozitive, făcând obiectul unor recenzii în revistele d'Architectures (Morel Journel, 2024) și Terrestres (Bucchianeri, 2024). Expoziția eponimă a fost discutată într-un interviu cu Sébastien Marot în revista Espazium (Frochaux, 2019).

("History of the Environment") course taught by Sébastien Marot to architecture students at the École Nationale Supérieure d'Architecture Paris-Est (ENSA Paris-Est) and the École Polytechnique Fédérale de Lausanne (EPFL).

Prendre la clef des champs has received positive reviews to date, featuring in articles in the magazines d'Architectures (Morel Journel, 2024) and Terrestres (Bucchianeri, 2024). The eponymous exhibition was discussed in an interview with Sébastien Marot in the magazine Espazium (Frochaux, 2019).

Fig. 1. Coperta volumului *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture*/ Cover of the book *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture*. Sursa/ Source: Andrei Corbet-Nits

Despre autori

Sébastien Marot este absolvent de filosofie, istoric și teoretician de arhitectură, respectiv profesor la ENSA Paris-Est și la EPFL. A predat istorie și teorie de arhitectură ca profesor invitat la universități din SUA (Cornell, Harvard, Upenn), Elveția (Geneva, Zürich), Marea Britanie (AA School), Canada (Montréal) și Franța (ENSP Versailles). În calitate de delegat general al Societății Franceze a Arhitecților, a fondat revista de arhitectură *Le Visiteur,* iar mai recent a co-editat revista *Marnes: documents d'architecture*. Printre lucrările sale reprezentative amintim *L'Art de la mémoire, le territoire et l'architecture* „Arta memoriei, teritoriul și arhitectura"), o pledoarie pentru modelarea proiectului de arhitectură și urbanism pornind de la stratificarea istorică și ecologică a teritoriului (Marot, 2010).

Raphaël Bach este arhitect, cadru didactic și cercetător la EPFL, iar Paul de Greslan este arhitect specializat în construcții ecologice și cadru didactic asociat la ENSA Paris-Est.

Matthieu Calame este inginer agronom, expert în probleme agroalimentare și director al Fundației Charles Léopold Mayer care susține tranziția ecologică și socială.

Martin Étienne și Gaëtan Amossé sunt arhitecți și ilustratori specializați în grafica de arhitectură și urbanism, realizând desene pentru numeroase concursuri și publicații ale unor arhitecți, urbaniști și peisagiști din Franța.

Prezentare și structură

Lucrarea de 300 de pagini are o structură clasică, bazată pe capitole tematice (introduse printr-un titlu urmat de câte un rezumat de tipul „prin care cititorul descoperă cum [...]") și subcapitole care tratează teme clar delimitate cronologic, spațial sau conceptual, respectiv studii de

About the Authors

Sébastien Marot is a philosophy graduate, architectural historian and theorist, and professor at ENSA Paris-Est and EPFL. He has taught history and theory of architecture as a visiting professor at universities in the US (Cornell, Harvard, Upenn), Switzerland (Geneva, Zurich), the UK (AA School), Canada (Montréal), and France (ENSP Versailles). As general delegate of the French Society of Architects, he founded the architecture magazine *Le Visiteur,* and more recently co-edited the magazine *Marnes: documents d'architecture*. His representative works include *L'Art de la mémoire, le territoire et l'architecture* (The Art of Memory, Territory and Architecture), a plea for shaping architectural and urban design based on the historical and ecological stratification of the territory (Marot, 2010).

Raphaël Bach is an architect, teaching and research staff member at EPFL, while Paul de Greslan is an architect specializing in ecological construction and an associate teaching staff member at ENSA Paris-Est.

Matthieu Calame is an agronomist, expert in agri-food issues, and director of the Charles Léopold Mayer Foundation, which supports ecological and social transition.

Martin Étienne and Gaëtan Amossé are architects and illustrators specializing in architectural and urban representation, producing drawings for numerous competition entries and publications by architects, urban planners, and landscape architects in France.

Presentation and Structure

The 300-page text has a classic structure, based on thematic chapters (introduced by a title followed by a summary along the lines of "through which the reader discovers how [...]") and subchapters dealing with clearly defined chronological, spatial, or conceptual themes,

caz pe care autorul le abordează în detaliu. Elemente de originalitate în prezentarea volumului includ reproducerea celor patru peisaje-sinteză realizate de Gaëtan Amossé pentru Trienala de la Lisabona pe fețele interioare ale coperților cărții (la care se face referire în ultimul capitol) și reprezentarea cuprinsului sub formă de diagrame.

Capitolele lucrării abordează următoarele subiecte (în ordinea din volum):
_Capitolul A: Relația dintre agricultură și arhitectură, ambele apărute în neolitic și legate istoric prin simboluri culturale;
_Capitoluil B: Relația dintre agricultură și urbanism: autorul evidențiază interdependența dintre apariția și dezvoltarea orașelor și practicile agricole până la ruptura marcată de Revoluția Industrială;
_Capitolul C: Evoluția agriculturii moderne și industrializate de la Epoca Luminilor până în prezent și impactul acesteia asupra mediului și a societății;
_Capitolul D: Exodul urban ca alternativă la tendința generală de concentrare a populației și resurselor în metropole;
_Capitolul E: Impasul ecologic prezent, anticipat încă de la Revoluția Industrială și alternativa permaculturii;
_Capitolul F: Permacultura ca bază pentru o nouă teorie a proiectului de arhitectură și urbanism;
_Capitolul G: Mișcări și curente notabile din istoria recentă care au în comun revenirea la o societate predominant rurală și autosuficientă;
_Capitolul H: Bioregiunea ca orizont geografic propice pentru rearticularea agriculturii și arhitecturii.

Patru scenarii pentru urbanul și ruralul viitorului

Capitolul de încheiere, intitulat „Urbi et Orbi", prezintă „patru narațiuni concurente despre raporturile dintre

namely case studies that the author addresses in detail. Original features of the book include the reproduction of the four landscape syntheses created by Gaëtan Amossé for the Lisbon Triennial on the inside covers (referred to in the last chapter) and the presentation of the table of contents in diagram form.

The chapters address the following topics (in the order in which they appear in the book):
_Chapter A: The relation between agriculture and architecture, both of which emerged in the Neolithic period and are historically linked through cultural symbols;
_ Chapter B: The relation between agriculture and urban planning: the author highlights the interdependence between the emergence and development of cities and agricultural practices until the rupture marked by the Industrial Revolution;
_ Chapter C: The evolution of modern and industrialized agriculture from the Enlightenment to present day and its impact on the environment and society;
_ Chapter D: Urban exodus as an alternative to the general trend of concentrating population and resources in metropolises;
_ Chapter E: The current ecological deadlock, anticipated since the Industrial Revolution, and the alternative of permaculture;
_ Chapter F: Permaculture as the basis for a new theory of architectural and urban design;
_ Chapter G: Notable movements and trends in recent history that share a return to a predominantly rural and self-sufficient society;
_ Chapter H: The bioregion as a geographical horizon favourable to the rearticulation of agriculture and architecture.

Four Scenarios for the Urban and Rural Future

The concluding chapter, titled „Urbi et Orbi", presents "four competing narratives about the urban-rural interrelation"

urban și rural" sub forma unor scenarii contrastante posibile (Marot, 2024). Înainte de a fi incluse în *Prendre la clef des champs*, Marot a prezentat aceste scenarii în articolul „L'envers du décor" publicat în volumul *Capital Agricole* coordonat de Augustin Rosenstiehl (2019). Atât în expoziția de la Trienală, cât și în volum, fiecare scenariu este ilustrat printr-o perspectivă panoramică asupra peisajului corespunzător tipic din viitor și descris pornind de la fenomene deja prezente:

_*Incorporation* („Încorporare") este scenariul potrivit căruia metropola ultracapitalistă și tehnologizată absoarbe în integralitate agricultura, ne mai existând peisaj rural propriu-zis, fiind înlocuit de un teritoriu productiv organizat pe principiul industrial al maximizării eficienței și rentabilității. Este scenariul ideal din punctul de vedere al giganților tehnologici și industriali, întrucât este compatibil cu o filosofie a creșterii economice neîntrerupte. În prezent, acesta este scenariul asumat public de către cei care îndeamnă investițiile masive în inteligența artificială, de la care se așteaptă soluțiile viitorului.

_În scenariul *Négociation* („Negociere"), agricultura este integrată într-un mediu urban generalizat, dar în dialog permanent cu practicile agricole productive. Acesta este viitorul în accepțiunea promotorilor urbanismului agricol.

_Mai departe, *Infiltration* („Infiltrare") descrie un viitor în care „agricultura și horticultura colonizează orașul" prin practici cunoscute sub genericul „agricultură urbană", astfel încât nu numai mediul rural, ci și cel periurban, respectiv urban dens, să echilibreze consumul și producția de resurse alimentare și energetice.

_În final, scenariul preferat al autorului este „Secesiunea" – *Sécession*. În acest caz, vulnerabilitatea metropolelor față de schimbările climatice și carența de resurse ar duce la un exod urban generalizat și la o societate bazată pe permacultură, producție de subzistență și economie locală.

in the form of contrasting possible scenarios (Marot, 2024). Before including them in *Prendre la clef des champs*, Marot presented these scenarios in the article "L'envers du décor" published in the volume *Capital Agricole* coordinated by Augustin Rosenstiehl (2019). Both in the Triennial exhibition and in the book, each scenario is illustrated by a panoramic view of the corresponding typical landscape of the future and described starting from already existing phenomena:

_*Incorporation* is the scenario in which the ultra-capitalist and technologized metropolis completely absorbs agriculture, leaving no rural landscape as such, but rather a productive territory organized according to the industrial principle of maximizing efficiency and profitability. This is the ideal scenario from the point of view of technological and industrial giants, as it is compatible with a philosophy of uninterrupted economic growth. Currently, this is the scenario publicly advocated by those who are calling for massive investment in artificial intelligence, from which they expect the solutions of the future.

_In the *Négociation* ("Negotiation") scenario, agriculture is integrated into a generalized urban environment, but in constant dialogue with productive agricultural practices. This is the future as envisioned by the promoters of agricultural urbanism.

_Furthermore, *Infiltration* describes a future in which "agriculture and horticulture colonize the city" through practices known as "urban agriculture," so that not only rural regions, but also peri-urban and dense urban areas, balance the consumption and production of food and energy resources.

_Finally, the author's preferred scenario is "Secession" – *Sécession*. In this case, the vulnerability of metropolises to climate change and resource shortages would lead to widespread urban exodus and a society based on permaculture, subsistence production, and local

Marot împarte astfel viziunea ecocentristă a lui Jared Diamond sau Philippe Bihouix, autori a căror pledoarii împotriva unui viitor ghidat de viziunea tehnocentristă se bazează pe natura finită a resurselor materiale și a producției de energie (Diamond, 2005 și Bihouix, 2014).
Bineînțeles, viitorul cel mai probabil este unul în care cele patru scenarii vor coexista – ceea ce este deja cazul în prezent. Miza este care va fi cel (sau vor fi cele) dominant(e).

Concluzii – alegerea între diferite compromisuri

Prin volumul *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture,* Sébastien Marot expune mai mult decât o sinteză captivantă a interferențelor dintre agricultură, arhitectură, urbanism și mediu de-a lungul istoriei: această sinteză are dublul rol de a stabili contextul impasului ecologic actual, care reprezintă principala problemă tratată în lucrare, și de a permite cititorului să facă o alegere personală informată spre care scenariu de viitor, din cele patru propuse, ar dori să tindă. După cum menționează și autorul în introducere, rolul acestei cărți este de a oferi un contrapunct teoriilor care susțin că societatea poate depăși actuala criză climatică și dispariția resurselor grație tehnologiei. Marot crede că astfel de teorii legitimează inacțiunea și neimplicarea proiectanților, a investitorilor și a decidenților politici în schimbarea cursului (auto) distructiv în care este antrenată în prezent societatea, prin faptul că „salvarea" este asumată de giganții tehnologici.

România contemporană pare să se îndrepte spre scenariul „Încorporării", date fiind acțiunile insuficiente ale statului în contrabalansarea, în interesul protecției mediului, a agendei predominant extractive a marilor grupuri comerciale. Pe de altă parte, experiența micului exod urban al anilor 1990 și întârzierea tehnologizării practicilor agricole în mediul rural profund pot oferi premisele experimentării la scară largă a permaculturii. În fine, merită studiată fezabilitatea

economies. Marot thus shares the ecocentric perspective of Jared Diamond and Philippe Bihouix, authors whose arguments against a future guided by a technocentric vision are based on the finite nature of material resources and energy production (Diamond, 2005, and Bihouix, 2014). Of course, the most likely future is one in which all four scenarios will coexist – which is already the case today. The question is which one (or ones) will be dominant.

Conclusions – the Choice Between Different Compromises

Through the volume *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture*, Sébastien Marot presents more than just a captivating summary of the interferences between agriculture, architecture, urbanism, and the environment throughout history: this synthesis serves the dual purpose of establishing the context of the current ecological impasse, which is the main issue addressed in the book, and enabling readers to make an informed personal choice as to which of the four proposed scenarios for the future they would like to pursue. As the author mentions in the introduction, the role of this book is to offer a counterpoint to theories that argue that society can overcome the current climate crisis and the disappearance of resources through technology. Marot believes that such theories legitimize the inaction and lack of involvement of designers, investors, and political decision-makers in changing the (self-)destructive course that society is currently set, by shifting the responsibility for "saving" it on the tech giants.

Contemporary Romania appears to be heading toward the "Incorporation" scenario, given the state's insufficient efforts to counterbalance—in the interest of environmental protection—the predominantly extractive agenda of large commercial groups. On the other hand, the experience of the small-scale urban exodus of the 1990s and the delay in the adoption of modern agricultural technologies in deeply rural areas may provide the conditions for large-scale

scenariilor intermediare, „Negocierea” și „Infiltrarea”, în contextul zonelor metropolitane românești în care practica agriculturii se menține în pofida extinderii urbanizării.

experimentation with permaculture. Finally, it is worth studying the feasibility of the intermediate scenarios, “Negotiation” and “Infiltration,” in the context of Romanian metropolitan areas where agricultural practices persist despite extensive urbanization.

Referințe / References

Bihouix, P. (2014). *L'Âge des low tech. Vers une civilisation techniquement soutenable*. Paris. Seuil.

Bucchianeri, X. (2024). *Architecture et agriculture : déconstruire l'imaginaire métropolitain*. Terrestres. https://www.terrestres.org/2024/12/17/architecture-et-agriculture-deconstruire-limaginaire-metropolitain/

Diamond, J. (2005). *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*. New York. Viking Press.

Frochaux, M. (2019). *Sébastien Marot: la permaculture est un pari pascalien*. Espazium. https://www.espazium.ch/fr/actualites/sebastien-marot-la-permaculture-est-un-pari-pascalien

Marot, S. (2010). *L'Art de la mémoire. Le territoire et l'architecture*. La Villette.

Marot, S. (2019). *Taking the Country's Side: Agriculture and Architecture*. Polígrafa.

Marot, S. (2019). L'envers du décor. In A. Rosenstiehl (Ed.), *Capital Agricole – Chantiers pour une ville cultivée* (pp. 456-460). Pavillon de l'Arsenal.

Marot, S. (2024). *Prendre la clef des champs: agriculture et architecture*. Wildproject.

Morel Journel, G. (2024). *Prendre la clef des champs. Agriculture et architecture, Sébastien Marot, Éditions Wildproject*. D'Architectures. https://www.darchitectures.com/magazine/rubriques/livres/5899-prendre-la-clef-des-champs-agriculture-et-architecture-sebastien-marot-editions-wildproject.html